

Confraries, devoció i prestigi social. La confraria del gremi dels perxers de Barcelona

Joaquim Pallàs Villaronga¹

Universitat Abat Oliba CEU (Barcelona)

jpallasv@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6542-5232>

Rebut: abril del 2021.
Acceptat: desembre del 2022.

Resum

Les confraries, que tingueren una funció devota i assistencial, cohesionaren la població. Plantejaven una mentalitat col·lectiva i sovint mostren el conflicte entre les autoritats civil i eclesiàstica, especialment al segle XVIII. Per concretar-ne les característiques, es presenta un estudi monogràfic d'una confraria gremial, la del gremi dels perxers de Barcelona, que a finals del segle XVII s'encarregà del misteri de Sant Simeó i, un cop desaparegut aquest el 1714, del misteri de la Santa Espina. S'hi veu la relació entre gremi, confraries i poders públics i la renovació estatutària i assistencial del segle XVIII, limitada per l'escassetat de mitjans i de fidels, la qual va generar una sangonera econòmica que les autoritats pretenien resoldre.

Paraules clau: confraries; devoció; gremis; perxers; Barcelona; misteri de Sant Simeó; misteri de la Santa Espina

Resumen. *Cofradías, devoción y prestigio social. La cofradía del gremio de galoneros de Barcelona*

Las cofradías desarrollaron una función devocional y asistencial, cohesionando a la población. Plantean una mentalidad colectiva y a menudo muestran la pugna jurisdiccional entre la autoridad civil y la eclesiástica, especialmente en el siglo XVIII. Para concretar sus características, se presenta un estudio monográfico de una cofradía gremial, la del gremio de galoneros de Barcelona, que a finales del siglo XVII se encargó del misterio de San Simeón y, una vez desaparecido este en 1714, del misterio de la Santa Espina. Se observa la relación entre gremio, cofradías y poderes públicos, la renovación estatutaria y asistencial del siglo XVIII, limitada por la falta de medios y de fieles, generando una sangría económica que las autoridades pretendían resolver.

Palabras clave: cofradías; devoción; gremios; galoneros; Barcelona; misterio de San Simeón; misterio de la Santa Espina

Abstract. *Brotherhoods, devotion and social prestige. The brotherhood of the «Perxers» silk guild of Barcelona*

Brotherhoods had a devotional and welfare function to unite the population. They raise a collective mentality and often show the jurisdictional struggle between civil and ecclesiastical author-

1. PROJECTE I+D+I, «La espiritualidad femenina en la España Moderna»: HAR2014-52434-C5-4-P (2015-1019), un projecte conjunt amb diferents universitats de l'Estat, dirigit a Barcelona per la Dra. Rosa Maria Alabris.

ities, especially in the 18th century. In order to specify its characteristics, we present a study of the guild of the *perxers*, in Barcelona, which at the end of the 17th century was in charge of the mystery of Saint Simeon and, when it disappeared in 1714, of the mystery of the Holy Thorn. The relationship between guild, brotherhoods and public authorities in the 18th century's welfare renewal is observed, but limited by the lack of means and devoted people, generating an economic bleeding that the authorities tried to solve.

Keywords: brotherhoods; devotion; guilds; *perxers*; Barcelona; mystery of Saint Simeon; mystery of the Holy Thorn

Sumari

Característiques generals	El misteri de la Santa Espina
La trajectòria històrica del gremi dels perxers	Conclusions
La confraria dels perxers. El misteri processional. Càrrecs i organització	Bibliografia
El misteri de Sant Simeó	Nota sobre els fons d'arxiu

En aquest article, a partir d'un estudi de cas, analitzem la importància de les confraries gremials a l'època moderna. Es tracta d'una qüestió treballada a nivell general, però poc coneguda en l'organització concreta, degut a llur atomització i diversitat. Després d'una breu introducció general, ens centrem en l'estudi monogràfic de la confraria d'un gremi tèxtil seder, els perxers galoners, amb una llarga trajectòria a la Catalunya moderna. Volem concretar que, tot i llurs limitacions estructurals i econòmiques, les confraries eren necessàries per relacionar la població i els oficis amb les autoritats civils i eclesiàstiques, organitzar els ajuts als desvalguts i cohesionar la població al voltant d'una devoció i uns actes externs. Un dels elements constitutius és la complexitat derivada dels contractes signats, habituals entre particulars, per garantir llur continuïtat.

A la primera part, exposem breument els trets generals de les confraries i llur relació amb la pietat popular. A la segona part, ens centrem en la confraria del gremi dels perxers, després d'una introducció sobre la seva trajectòria històrica. Analitzem els trets comuns i específics de la confraria gremial sorgits de les ordinations primeres, el 1505, i el compromís i contracte, a finals del segle XVII, amb una confraria de la ciutat, sense oblidar els ajuts als malalts i desvalguts, presents des dels inicis. Dins aquest gremi, la confraria assistencial i de caritat era originària, mentre que la confraria de devoció, amb un contracte extern, va ser molt posterior. No és un estudi de la mentalitat dels confreres, sinó de la mentalitat col·lectiva d'un gremi concret, amb unes manifestacions externes de pietat i devoció, comunes amb altres gremis, però amb unes característiques pròpies.

Hem deixat per més endavant un treball comparatiu entre diferents confraries i gremis, especialment dels seders, que tenim molt avançat. Les limitacions d'espai ens obliguen a retallar i concretar el contingut.

Característiques generals

Les confraries són les incorporacions més nombroses i amb més implantació a l'Espanya moderna, amb una organització i una naturalesa jurídica pròpies. Llur importància excedeix els aspectes populars, com les processons i devocions. Eren un factor de cohesió social, amb un fort arrelament i amb moltes despeses; per això s'havien de regular i fiscalitzar. Es tracta d'associacions de fidels, caritatives, benèfiques, religioses i penitencials. A més de la devoció externa, tenien gran activitat assistencial quan encara no existien institucions benèfiques estatals, als segles xvi i xvii, ja que tot just aparegueren a l'últim terç del segle xviii. Serien un precedent de les societats de socors mutus del segle xix, amb ajuts i subsidis als afiliats. D'entrada, no eren associacions tancades. Llur capacitat d'acollida també s'ampliava als no agremiats. Sempre van mantenir aquest tarannà, excepte quan la crisi les obligava a replegar-se per mantenir els ajuts. Tot i ser associacions privades, actuaven a la vida pública per fer front a les necessitats de la vida quotidiana, col·laborant amb les autoritats, sempre que els hi era requerit, per ajudar a pal·liar les mancances econòmiques i socials. Auxiliaven els pobres i desvalguts, donaven subsidis per malaltia i per a l'enterrament del confrare, ajudaven les vídues, els orfes i també les noies per casar. Els objectius variaven segons l'època, fins i tot la redempció dels captius i les oracions i els subsidis per als malalts i moribunds. Aquest concepte d'assistència no es refereix encara a unes prestacions modernes, sinó a l'ajut de caritat, a la solidaritat i a les accions individuals i gremials per atendre les necessitats dels familiars, amb especial dedicació als més pobres. Els estudis sobre les confraries coincideixen en els punts generals i en remarquen la varietat d'orígens i objectius (Carrera Pujal, 1951). Moltes confraries s'havien deslligat de les antigues confraries medievals perquè amb la divisió dels gremis al segle xvi tenien organització pròpia.

Les confraries s'han de situar en el context de la pietat popular dels segles xvi al xviii, posterior a les resolucions conciliars. Des de 1604 depenien de la jurisdicció eclesiàstica, en aplicació de les resolucions del concili de Trento. Moltes de les reformes ja existien abans de Trento, però allà es van definir i concretar. L'aplicació de les disposicions fou lenta, degut als hàbits adquirits, tot i que, des de mitjans del xvi, la sensibilitat religiosa estava canviant. La situació de risc gairebé permanent a la qual estava sotmesa la població al segle xvii, per la fam, les revoltes, les guerres, els bombardeigs, els setges i el pas i l'estada de les tropes pel territori, provocava reaccions de protesta, bastant lògiques tenint en compte el context en el qual es produïen. En el món rural, el bandolerisme era una de les respostes directes (Betrán, 2002). Però dins l'àmbit urbà, aparentment més controlat, la pobresa i la marginació es resolien per altres vies, no només amb la protesta i la revolta. Aquí sorgeixen les confraries i els gremis, amb una política assistencial secular per pal·liar les pèssimes condicions de vida

aprofitant les reserves gremials, els préstecs i les noves taxes (Pallàs, 2014). També pretenien millorar les condicions de les dones i els infants, víctimes d'un treball residual i poc regulat que provocava abusos, denunciats per molts gremis (Pallàs, 2015).

Els canvis socials i religiosos als segles XVI i XVII també afectaren les confraries, que van haver d'adaptar-se, i, en arribar al segle XVIII, l'aplicació de noves lleis, la fiscalització de l'administració borbònica i la pugna entre la jurisdicció civil i l'eclesiàstica provocaren que moltes no fossin viables degut a les nombroses despeses. Per això desaparegueren o es renovaren, i restaren només aquelles que pertanyien a parròquies, convents i gremis amb recursos (Carrera Pujal, 1951). En realitat, les lleis restrictives sobre confraries són tardanes. La barreja d'interessos de l'Església i de l'Estat era difícil de separar. Els ajuts estaven molt arrelats i l'intervencionisme de l'Estat podia col·lapsar-los. Per això, tot i que el control era necessari, se'ls permetia dur a terme llurs activitats (López-Guadalupe Muñoz, 2002).

Encara que els gremis i les confraries donaven estabilitat a la població, l'ampliació dels subsidis quedava limitada per un excés normatiu. Feia segles que els gremis i les confraries regulaven les penúries, per això la pertinença a un gremi era fonamental i definia la identitat professional dels menestrals, que expressaven llur jerarquia en les celebracions de la ciutat (Duran i Sanpere, 1973). Molts agremiats vivien en la proximitat i els actes públics de les confraries tenien una relació directa amb l'entorn social i religiós, i amb les celebracions dels gremis i de la ciutat, especialment el caràcter popular i la forta jerarquització (Torres, 2017). Hem de diferenciar dues variants, una de pietat i devoció i una altra assistencial, però quan ens referim als gremis, ambdues funcions estaven unides, i al llarg dels anys s'hi afegiren atribucions que complementaven els objectius fundacionals.

La confraria-gremi tenia uns objectius assistencials que convertien les seves activitats en una peça fonamental dins una societat atomitzada, en la qual la beneficència estava en mans d'associacions i de l'Església, quan encara no hi havia una percepció clara dels subsidis com a servei públic, fins a l'últim terç del segle XVIII. Per això, la pugna entre jurisdiccions, tot i tractar-se d'associacions religioses, formades per laics, marcava els contractes entre confraries i gremis amb parròquies i convents, fiscalitzats per l'autorització eclesiàstica i estatal, especialment al segle XVIII amb un major control que en etapes anteriors. La munió de plets i conflictes depenia de filar prim en l'aplicació dels contractes amb cada confraria.

Els gremis pertanyien a una confraria mitjançant contracte públic, amb unes obligacions legals referents a les activitats que realitzaven i a la presència a les processons i celebracions. Les confraries depenien de l'autoritat eclesiàstica perquè el vincle amb una església o convent així ho exigia, però les activitats de cada confraria encara resultaven més difícils de controlar; i, si es tractava de confraries gremials, s'hi barrejaven interessos corporatius amb la devoció. Els compromisos dels gremis amb les confraries de la ciutat arribaven a un grau de compliment molt gran. Tenien ben clar que les obligacions contractuals, tot i les circumstàncies adverses, no es podien trencar.

És evident l'objectiu religiós de les confraries, però el que no sempre queda clar és llur protagonisme a l'àmbit civil. Les confraries eren el llaç d'unió de bona part de la població, que fins i tot pertanyia a dos o tres devocions diferents. Aquesta concentració de persones reflecteix una necessitat de sociabilitat i de demostrar externament una pietat, però, a l'ensem, referma la importància d'estar associat, agremiat o formant part d'una col·lectivitat, perquè això tenia una repercussió social evident. Es participava d'actes públics, s'arrelava la població al voltant d'unes activitats i devocions i això permetia que els subsidis fossin més organitzats i controlats.

Les confraries es movien amb més llibertat en els convents que a les parròquies, tenien un espai de devoció i no depenien de la jerarquia directament (Arias de Saavedra i López-Guadalupe Muñoz, 1997). D'altra banda, una part de la jerarquia pretenia que els bisbes controlessin totes les confraries, incloses les adscrites als convents. Com que els ordes religiosos no depenien del bisbe, sinó del superior i del general de l'orde, els monjos, els frares i les monges defensaven llurs atribucions davant l'autoritat del bisbe, que no reconeixien.

Pertànyer a una confraria no tenia cap límit, aparentment. Estaven formades per homes i dones de tota condició, tot i que, en molts casos, les dones tenien un paper de segona fila perquè es tractava d'associacions amb un gran component masculí. Però la presència i el protagonisme de les dones és un fet, amb diferents confraries formades només per dones. Estem acabant de redactar un treball sobre la confraria del Santíssim Nom de Jesús, del monestir de Nostra Senyora dels Àngels, de les monges dominiques, des de mitjan segle xv. Allí, la priora gestionava la confraria dels Àngels, dels gremi dels corders, i més tard, la confraria del Santíssim Nom de Jesús. Així, l'autoritat sobre la comunitat i l'espai conventual s'ampliava a les devocions i confraries que hi tenien la seu. A d'altres llocs podia ser que l'autoritat eclesial exercís un control més estricte de les confraries femenines, però sembla que a Barcelona no era així.

La trajectòria històrica del gremi dels perxers

El gremi dels perxers és un dels més antics dins dels seders. Van començar la seva trajectòria a principis del segle xvi. Fabricaven galons de seda, cintes i elements per ornamentació i complements, franges i passamans, amb fil d'or i argent. Les feines es feien amb teler, una singularitat que provocà conflictes amb altres gremis seders per l'afinitat dels oficis, com els velers, els velluters i, especialment, els passamaners, que tot ho fabricaven a mà. Els perxers es van independitzar de la confraria de Sant Julià el 1505 i, uns anys més tard, el 1548, també ho van fer els passamaners.²

Això va provocar plets i conflictes que es van perllongar en el temps, perquè moltes feines eren comunes, especialment la venda de productes de merceria, el centre de tots els problemes. Aquesta afinitat i les fluctuacions de llurs relacions

2. Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (en endavant AHCB) 3-328/5D98, caixa 293, doc. 1940: Ordinacions de 1505.

van provocar unions, concòrdies i la separació definitiva a principis del segle XVII, l'any 1616. Els conflictes per la defensa de llurs privilegis els van acompanyar fins ben entrat el segle XVIII.

Podem diferenciar diverses etapes. La primera, la gestació del gremi, des de 1505 fins a 1599, amb unes ordinacions pròpies. Aquestes ordinacions fundacionals tenen un contingut més assistencial que tècnic i administratiu. Era clar l'objectiu de devoció a la patrona, l'Assumpció. D'entrada es tractava d'una estructura molt simple, però més endavant el gremi s'aniria diversificant en les seves funcions degut a l'augment de l'activitat i del nombre d'agremiats. Les ordinacions de 1505 tingueren una continuïtat fins al 1582, quan, degut als conflictes amb els passamaners, es va prendre la decisió d'unir ambdós gremis en un de sol, donant preferència als perxers sobre els passamaners. Les noves ordinacions de 1582 tenien com a finalitat «lo bon asiento y quietud de dites confraries». L'aplicació efectiva es va produir dos anys més tard (1584). Aquestes darreres ordinacions revocaven totes les ordinacions anteriors. Però la unió va tenir poca durada. Aviat aparegueren els recels mutus. El 13 de juliol de 1599, els dos gremis van demanar a Sa Majestat, el rei Felip III, poder retornar a llurs ordinacions anteriors i separar-se definitivament, atès que els efectes de la concòrdia no satisfien prou ni els uns ni els altres.

Començava una segona etapa, amb les ordinacions de 1599 i llur aplicació, amb la confirmació perpètua de les noves ordinacions donades als perxers i la separació d'ambdós gremis. Es tractava de controlar la qualitat i d'impedir el frau en la manufactura, així com de refermar el dret del gremi a defensarse perseguint la fabricació i la venda fraudulenta i establint sancions molt severes. Aquestes ordinacions van marcar el precedent d'un trencament, l'any 1616, i van delimitar tots els béns que tenien en comú, tant els estris de la feina com els càrrecs corresponents.

Des de principis del segle XVII, els perxers van reforçar llurs atribucions, derivades de les ordinacions de 1599. Les diferències entre perxers i passamaners també van provocar que, a més de la separació definitiva entre tots dos gremis l'any 1616, es definís que, de les places de consellers, ocupés una plaça cada gremi, «conforme per lo vint-i-quatre de Corts a 3 de juliol de 1599, fou delliberat i decretat».³

Aquesta separació de càrrecs va ser motiu de conflicte permanent fins a mitjan segle XVII, degut, sembla, a un problema d'interpretació, un problema de lèxic que va fer trontollar la relació entre gremis dins el món dels seders. Això va provocar un plet molt llarg sobre les dues places de consellers, que es va perllongar decennis. Després de dues dècades de plets i de recursos contra les diferents sentències parcials, l'any 1648, en plena revolta catalana contra Felip IV des de 1640, es va produir la sentència definitiva, favorable als perxers i contrària als passamaners. A finals del segle XVII, l'any 1685, en el context del «neoforalis-

3. AHCB3-328/5D98, Caixa antic Arxiu Villaronga (en endavant AV) 10, fol. 68/69 i AV 10, any 1616.

me» es va signar una nova concòrdia, però ara entre els gremis dels perxers, velers i velluters, en detriment dels passamaners.⁴

Hi va tenir molt a veure la resolució anterior del govern de la ciutat, el 1636, que afavoria el desembarcament de les dones en el treball tèxtil relacionat amb la indústria de la seda sense necessitat de pertànyer a cap gremi. Perxers, velers i velluters pretenien aplicar mesures conjuntes amb la finalitat d'evitar la feina fraudulenta i les vendes sense control (Pallàs, 2015). L'objectiu d'aquesta aliança dels perxers amb altres gremis era defensar la feina feta amb teler i controlar les dones que treballaven segons els permetien les ordinacions municipals, així com també controlar els passamaners. La concòrdia reforçava el gremi davant la competència de les dones i dels passamaners, alhora que es refermava l'afany proteccionista en una època marcada per les constants invasions franceses, una conjuntura que va ser aprofitada pels perxers per consolidar-se com a gremi seder, tot minorant la força dels seus rivals tradicionals, els passamaners.

Malgrat els constants setges francesos de 1680 al Principat de Catalunya i la desestabilització que comportaven, l'any 1685 representa una data de certa represa econòmica, acompanyada d'avenços tècnics amb una influència directa en el sector tèxtil, amb innovacions, teixits i mestres arribats de Flandes i una recuperació reforçada per les exportacions de vins i aiguardents de la burgesia catalana a Holanda. Es milloraven les activitats del sector tèxtil i s'allunyava els tècnics i productes francesos. Això no obstant, aquesta conjuntura emprenedora es va trencar quan van arribar grans quantitats de productes dels mercats asiàtics i els gremis es van trobar indefensos per fer front a l'allau de manufactures de l'exterior. Dins aquest context, s'entén i justifica la pugna entre perxers i passamaners i la voluntat dels primers de trobar suport dels velers i velluters, de buscar una concentració gremial per tal d'evitar la competència interna i externa. El consentiment de velers i velluters vindria justament donat per aquesta precarietat. La concòrdia de 1685 refermava la posició dels perxers, velers i velluters i llur autoprotecció.

En aquest context, en part favorable, sorgeix la necessitat de fer-se càrrec d'un misteri pertanyent a una de les confraries de la ciutat, encara que les ordinacions i les normes internes havien posat de manifest el sentiment de caritat i de confraria assistencial que obligava a fer un ajut econòmic per als més necessitats del gremi i de la ciutat. Més que una mentalitat solidària, reflectia les necessitats i penúries comunes que formaven part de la vida quotidiana.

La confraria dels perxers. El misteri processional. Càrrecs i organització

A Barcelona, les confraries gremials unien feina, família i devoció, amb un arrelament secular. La religiositat i la pietat es manifestaven amb solemnitat (Arranz, 1979). Se celebrava tot, especialment les processons. Cada grup manifesta les

4. Arxiu Històric de Protocols de Barcelona (en endavant AHPB). Notari Llauredó, protocol de 1682-84. AHC3-328/5D98, caixa AV 33-100, any 1685: *Concòrdia entre Perxers, Velers i Velluters*.

creences d'una manera concreta, per herència o per context. Per això el contingut és complex (Saborit, 2003). El llenguatge religiós sovint es tradueix en símbols i s'ha d'interpretar des dels fets concrets i les fonts directes. A Catalunya no s'expressava com a Castella. Segons els viatgers i cronistes, el caràcter dels habitants era més reservat, però amb molta devoció i pietat (García Cárcel, 1985: 77-79).

Concretem aquesta devoció en la confraria adscrita al gremi dels perxers. Els perxers unien feina i devoció amb l'assistència material i espiritual als pobres, des de llur creació, el 1505, encara que la confraria externa aparegué a finals del segle XVII. Aquí només ens referirem a l'organització, a les activitats i als conflictes de la confraria externa. Els ajuts de caritat i l'assistència per pal·liar les mancances dels agremiats i familiars s'han exposat amb detall en un capítol de la meva tesi doctoral (Pallàs, 2014). Les fonts d'arxiu, els llibres gremials i els protocols notariais referents a la confraria religiosa i al misteri, amb una casuística derivada de la seva organització i administració, i les resolucions del consell gremial demostren la importància del misteri i dels contractes signats, en els quals s'adquiria un compromís i es potenciava la imatge pública.⁵

La trajectòria secular del gremi, mantenint sempre els objectius assistencials i de devoció, va generar la necessitat d'assolir el compromís amb una confraria de la ciutat, mitjançant contracte, per administrar i mantenir un «misteri», un pas, i participar en les festes i celebracions de la ciutat. Entre la crisi i la recuperació, tallada per les guerres, els perxers van decidir fer un pas endavant per millorar la seva imatge i per assolir els objectius de publicitat que ja tenien altres gremis. Semblava el moment adequat. La nova devoció era la manifestació externa d'allò que ja existia, amb la festa de la patrona, l'Assumpció, i els subsidis als pobres i malalts concretats a les ordinacions com a prioritaris. Aquesta confraria suposava un canvi qualitatiu, perquè donava caràcter oficial a la pietat corporativa i reforçava el prestigi del gremi, més adient a la seva importància en aquell moment.

Cap a 1692 comença una recuperació de la vida corporativa, tallada per les guerres. Els perxers no volien quedar-ne al marge i decidiren fer-se càrrec del misteri de Sant Simeó. Per això signaren un contracte amb la confraria dels Dolors. La confraria es convertia en una devoció pública, protegida per les autoritats i per l'Església. Estava adscrita a un convent, seu de la confraria del misteri. Pretenia ser una associació devota perquè l'ajut als pobres ja estava organitzat des del 1505. Era una novetat que el gremi es comprometés amb un misteri. Fins aleshores, sempre s'havia celebrat la festa de l'Assumpció, el 15 d'agost, l'acte públic més rellevant.

Els objectius no canviaven, però amb aquest nou compromís s'ampliaven públicament. Com que era un misteri mantingut anteriorment pels «mestres de

5. AHCB3-328/5D98, caixa 301, U. Cat. 1928, ordinacions misteri de Sant Simeó, 1692-1723: caixa 301, U. Cat. 2694 i 2727, de 1724, i U. Cat. 2076, any 1756, misteri de la Santa Espina, ordinacions. AHPB, notari Llauredó, protocol 1, anys 1682-1684; protocol 4, any 1686. Plets, protocol 10, any 1692. Protocol 13, any 1695. Protocol 20, any 1702. Protocol 21, any 1734. Protocol 23, any 1705. Protocol 27, any 1709. Protocol 29, any 1711. Protocol 30, any 1712. Protocol 31, anys 1713-1714. Protocol 32, any 1715. Protocol 37, any 1720. Protocol 38, any 1721. També, Duran i Sanpere, 1973.

cases», els perxers decidiren redactar noves ordinacions que presentaren a la Confraria dels Dolors per ser aprovades i per organitzar-ne la devoció i la conservació. Elegiren quatre mestres i dos oficials per gestionar-ho tot, perquè, entre d'altres objectius, s'havia d'organitzar la processó de Diumenge de Rams. El consell gremial assumia el compromís del misteri, demanava que tots els mestres antics s'hi agreguessin i obligava els nous mestres des de 1692 a formar-ne part. Es comprometien amb un misteri perquè, entre altres raons, «también tenían bandera las demás cofradías» (Pallàs, 2014). Les resolucions oficials, en aquest cas, no omplien cap carència, sinó que reforçaven una situació existent. D'això es desprèn que moltes activitats gremials responien a una qüestió de prestigi i de rivalitat amb els altres gremis.

Des d'aquell moment, el misteri i la processó ja no es podrien separar. Era una obligació contractual que s'havia de mantenir sempre, amb la col·laboració dels membres del gremi, ja que generava despeses importants. La processó suposava la sortida i contemplació del misteri. Per fer-ho possible, s'havia de tenir en perfecte estat cada any, renovar el guarniment i elegir càrrecs i portadors del misteri durant la processó. Aquesta manifestació pública, en teoria, era independent, encara que, per sentit pràctic, el misteri depenia econòmicament del gremi. Els càrrecs del misteri eren antics càrrecs del gremi, però tenien funcions separades. Les ordinacions exigien també comptes i llibres separats. Així es mantenia la independència del gremi i del misteri, encara que s'hi registraven els mateixos individus afiliats. El misteri, des d'aquest moment, tingué un gran pes corporatiu i es considerà essencial per a tots els membres del gremi. Era la relíquia venerada, el pas que el gremi acompanyava per Setmana Santa i a la processó del Corpus. Hi havia misteris comuns a diferents gremis perquè les despeses eren quantioses i un sol gremi no les podia satisfer. Els gremis amb un misteri propi evidenciaven un poder adquisitiu considerable. Només el guarniment i conservació s'enduien un percentatge molt alt de les despeses generals del gremi i eren un motiu de discussió en les reunions del consell.⁶

Si les ordinacions generals eren el reconeixement del gremi i la seva organització, les ordinacions del misteri en concretaven les obligacions amb una confraria religiosa. La importància del caràcter normatiu queda ben palesa quan analitzem les ordinacions i resolucions internes de la confraria i del gremi. Abans de 1714, la ciutat tenia plenes atribucions per acceptar les ordinacions. Podia renovar, reformar i autoritzar la creació de nous gremis o la fusió d'altres.⁷ Des de la Nova Planta, la fiscalització augmentà (Mercader, 1985: 105). Les atribucions sobre els gremis van passar a l'Audiència. Com que les lleis generals prevalien sobre les ordinacions concedides pel govern de la ciutat, les confraries

6. AHPB, notari Llauredó, protocol 23, any 1705, p. 205. Protocol 27, any 1709, p. 308, 11 de juny; p. 662, 11 de juny. Protocol 29, any 1711. Protocol 30, any 1712, p. 29 i ss. Protocol 31, anys 1713-1714. Protocol 32, any 1715, p. 149, 28 de març. Protocol 37, any 1720. Protocol 38, any 1721.

7. El municipi tenia jurisdicció sobre els oficis i les confraries. Es fonamentava en els privilegis de 1506, 1509, 1511 i 1537 i en les constitucions de 1547/2, 1585/14 i 1702/4, aquesta última, reformada i actualitzada posteriorment, dues vegades. Ferro, 1999: 167 i 175.

seguiren el mateix procés. Les ordinacions gremials, les normes internes sorgides del consell general i el contracte signat amb una confraria externa concretaven les condicions. Suposava una jurisprudència sobre la qüestió, s'estalviaven plets, sovint llargs i onerosos, es defensava les ordinacions i els privilegis i es vetllava pel bé corporatiu. Al llarg dels anys, es van plantejar plets amb altres gremis i confraries, plets de particulars o contra particulars, derivats d'irregularitats o incompliments en la gestió de les obligacions contractuals. Tot això amb un cost afegit de tràmits, advocats i judicis que, habitualment, els gremis i les confraries s'estalviaven mitjançant acords puntuals.

Per entendre aquesta relació entre confraria religiosa i gremi, concretem les obligacions assumides pels perxers amb el misteri de Sant Simeó i, anys més tard, amb el misteri de la Santa Espina. Representava un canvi qualitatiu dels perxers per fer pública llur trajectòria, un fet que altres gremis ja havien realitzat anteriorment. Les ordinacions havien estat redactades conjuntament pel gremi i la confraria titular del misteri. Eren independents de les ordinacions gremials, però la pràctica ho dificultava, provocava tensions i plets derivats de la intromissió d'uns en l'organització dels altres. Les ordinacions establien el sistema de govern, els càrrecs, els objectius i les relacions entre la confraria dels Dolors i el gremi, i una normativa puntual sobre festes i processons. Moltes confraries es reunien en una seu pròpia, en aquest cas, el convent del Bonsuccés de Barcelona, seu de la confraria i del misteri, on «deixava en règim de préstec» els misteris respectius. La seu del gremi estava ubicada al convent de Santa Caterina Màrtir. Aquest convent pertanyia a l'orde de predicadors i es considerava un lloc de reunió dels menestrals més humils. També era la seu del gremi de velers. La convivència de diferents gremis i confraries en un mateix convent era normal quan hi havia similitud en llurs devocions i la proximitat ho permetia. En aquest cas, es tractava de dues seus diferents, una de la confraria externa i l'altra, del gremi.

El misteri de Sant Simeó

Des de 1692, el gremi acceptà la custòdia del Misteri de Sant Simeó fins a 1714, quan, degut al setge i bombardeig borbònic, fou destruït, segons la versió donada pel gremi. El misteri depenia del gremi, segons contracte signat, i s'organitzava amb càrrecs propis, però només es disposava d'un llibre conjunt per al gremi i el misteri, amb dues parts, en què es concretava clarament els ingressos i les despeses de cadascú. El llibre del misteri i les ordinacions concretaven l'encàrrec del misteri de Sant Simeó, el 16 d'abril de 1692:

Experimentats los faels christians del molt que aprofita per sas ànimas la pia intercessió de la Puríssima Verge Maria Mare de Nostre Senyor Déu Jesuchrist (...) y de lo molt fruyt que fins vuy ha fet y se espera farà (...), la devota Confraria dels servents y esclaus de tant Soberana Senyora fundada en memòria dels més principals DOLORS que porti en la vida y mort de fill Jesus en la Iglésia y Monestir de Nostra Senyora del Bonsuccés dels pares servents (...) en la professó que fa tots anys lo Diumenge de Rams (...) e com ab un Consell General de la Confraria de

Perxers y Mercers (...) tingut y celebrat als catorsa de (...) abril (...) Fouch delliberrat de que se prengué a son compte lo Sant Misteri de Sant Simeón, que per los Fadrins Mestres de Cases de la present ciutat és estat RENUNCIAT als majorals de Nostra Senyora dels Dolors, perquè aquells no-l podian MANTENIR.⁸

Aquestes semblen les raons essencials i la necessitat de substituir els «mes-tres de cases» amb una devoció que s'havia de manifestar públicament. Com que era una obligació important, es demanà ajut a tots els membres del gremi per fer front a les despeses segons llurs possibilitats, «de libera voluntat la charitat li apareix fer». Els perxers també l'havien de guarnir cada any, amb una despesa considerable. El misteri de Sant Simeó coincideix des de finals del segle XVII amb els setges de la ciutat i la Guerra de Successió. En aquell context s'accentua-ven les dificultats econòmiques, però com es tractava d'una activitat essencial, quan les despeses no es podien cobrir per manca de recursos, sempre hi havia algú que s'oferia a posar la quantitat per anar a la processó i conservar el misteri amb normalitat.

Els càrrecs eren elegits entre persones de *conducta digna*, amb experiència de gestió dins el gremi. Eren anuals i rotatius, amatents de l'administració dels béns del misteri i de la confraria. Tenien cura especial per controlar les despeses i els ingressos, la qual cosa permetia organitzar la devoció i els subsidis. Els contrac-tes amb una confraria externa i l'honorabilitat gremial ho exigien. Com que no hi havia un patrimoni que donés suport a aquestes activitats, tot sortia de les taxes i de les quotes gremials. Així es complien les obligacions contractuals i es concre-taven les despeses i eventualitats. Els béns de la confraria es van anar definint al llarg dels anys i al final representaven un petit patrimoni que el gremi i els seus membres havien de conservar. La casuística és important i reflecteix pragmatisme i capacitat per resoldre els problemes.

Per assegurar-ne l'eficàcia, el sistema d'organització del gremi passà íntegrament a la confraria religiosa i al misteri. Si pertànyer al misteri era optatiu per als membres no agremiats, per als agremiats era una obligació contreta sota jurament en la mestria o des del dia de la inscripció com a aprenents. L'obligació s'estenia a la processó i es penalitzava amb fermesa els absents. En principi, no s'exempta-va ningú. Només ho podien justificar aquells que tenien un motiu greu, però envi-ant un substitut o pagant la torxa. Quan s'havien de resoldre problemes del misteri, els perxers autoritzaven els càrrecs del misteri, que controlaven les acti-vitats i alguna vegada havien barrejat els comptes del gremi i del misteri. Era comprensible, perquè els diners sortien de la mateixa caixa, però especificant els pagaments amb molta cura. Tota acció no autoritzada pel gremi anava a compte dels membres agremiats. El clavari, administrador, també era el responsable dels béns del misteri i en acabar el mandat havia de passar comptes del patrimoni i de la conservació mitjançant inventari. Com que la manca de recursos era habitual a finals del segle XVII i els primers anys del XVIII, coincidint amb la Guerra de Suc-

8. AHCB3-328/5D98, caixa 301, U. Cat. 1928 (AV 24-1 y 2), Llibre del Misteri, 1692-1723, intro-ducció i art. 1. També AHPB, notari Llauredó, protocol 10, any 1692, p. 191.

cessió, la solució més freqüent solia ser reduir les despeses del misteri i, si encara no es cobria la quantitat, la caixa del gremi, sempre al límit, ho assumia.

Abans de la signatura del pacte de Gènova dels catalans amb Anglaterra, el juny de 1705 els gremis acordaren preparar la processó de Diumenge de Rams amb la confraria dels Dolors. Se celebrà un consell general per decidir les reformes del misteri. No hi havia recursos per anar a la processó i s'imposà una taxa a tothom. Aquell mateix any, en ple setge dels aliats a Barcelona, es decidí protegir tots els objectes de valor del gremi i del misteri, els llibres de registre i de mestries i altres béns, sota custòdia dels prohoms i oficials, també el misteri, dins el convent dels Dolors. Com que al final la festa no s'havia pogut celebrar, els perxers decidiren celebrar la missa i les oracions. Es tractava d'un fet excepcional. La festa es considerava patrimoni innegociable del gremi, però la gravetat dels fets obligava a prendre una decisió molt dura, tot i que per mantenir la festa es recaptava una taxa anual com a lloguer. Amb el misteri passava el mateix. El compromís contractual estava vigent, encara que les condicions fossin adverses. El 1709, com que les despeses seguien sent quantioses, es volia reduir el guarniment i també es donava un termini de dos mesos als deutors per actualitzar els pagaments abans d'iniciar mesures coactives contra ells. Després de la marxa de l'arxiduc Carles a Viena el 1711, cada any s'elegiren els càrrecs del misteri i del gremi per continuar la vida corporativa amb normalitat en plena situació bèl·lica. Guarnir el misteri era molt important i provocava moltes despeses, com el 1712, quan es va encarregar a l'orfebre la reposició d'algunes peces. Com que els detalls són molt precisos, deduïm que el misteri era una prioritat. A finals de 1713, les dificultats econòmiques extremes derivades del setge borbònic final van provocar que el gremi es veiés obligat a penyorar la plata del misteri. Però el misteri era intocable, de manera que es prengué, un cop més, la decisió de no tocar els béns del misteri i, a canvi, s'aplicà una taxa a tots els agremiats fins a assolir-ne la quantitat. Sembla que plantejar els problemes al límit era un recurs moral molt efectiu abans d'imposar noves taxes. Després de l'11 de setembre de 1714, el 28 de març de 1715 es convocà un consell dels perxers a la capella de la confraria dels Dolors, al convent del Bonsuccés, perquè, degut al setge de la ciutat i al bombardeig continuat de l'any anterior, no va quedar res dempeus, ni casa, ni misteri. Tot havia estat destruït i s'havia provocat una situació que mai abans s'havia plantejat, perquè no es podia anar a la processó. Això suposà un gran disgust per als membres del gremi. A més, s'inicià un plet amb la confraria dels Dolors, propietària del misteri, perquè el gremi havia perdut el pas processional.

El misteri de la Santa Espina

Degut al setge de Barcelona de 1714, el misteri de Sant Simeó quedà totalment trinxat, i els perxers van perdre el pas de la processó. Per continuar «tan sancta y Pia devoció», decidiren encarregar-se d'un altre misteri. Es tractava del «Misteri de la Sancta Espina pertanyent a la Confraria de Nostra Senyora de la Soledat», «fundada y erigida en lo Real Convent de Ntra. Sra. de la Mercè», que sortia en processó Divendres Sant a la tarda. Com que els perxers s'hi volien comprome-

tre, es decidí mantenir les condicions de les ordinacions anteriors, renovant «tot el que sagui de renovar...».⁹

Sobre aquest punt, fem memòria que la destrucció massiva dels passos de les confraries el 1714 no es deu només a la guerra i al setge de la ciutat. La causa primera sembla que va ser la captació abusiva feta pel nou govern borbònic i per la Reial Audiència dels drets de peatge als comerciants i la imposició de contribucions extraordinàries des de 1715, que obligaren a vendre tots els objectes de valor, plata i guarniments dels passos i processons. El nou rei, Felip V, desmantellà gairebé totes les confraries existents. La pressió fiscal s'aliava amb els estralls de la guerra per ofegar les confraries i els gremis.

Per això, cap a 1720, quan la documentació gremial marca l'inici d'una recuperació, es replantejà, com una prioritat, la situació del misteri que el gremi havia administrat des de 1692 fins a la seva destrucció el 1714. Els majorals de la confraria dels Dolors van demanar als perxers que refessin el misteri, però refer-lo resultava pràcticament impossible perquè no n'havia quedat res i els perxers estaven al límit de deutes. Així doncs, van redactar una declaració de bona voluntat: «es fan vots per poder referlo en poc temps i anar a la Processó», «ab la deguda veneració i obsequi ques deu a Maria Sanctissima de los Dolors».¹⁰ El febrer de 1721 s'insistia que el misteri era necessari perquè sortia el primer a la processó i no quedava altra solució que la reconstrucció. Finalment, en consell de 8 de març de 1721, els perxers decidiren fer una valoració del misteri, pagar a la confraria dels Dolors i compensar-li les obligacions d'anar a la processó. D'altra banda, la confraria de la Soledat, ubicada al convent de la Mercè, volia que un gremi s'encarregués de la devoció del misteri de la Santa Espina a la processó de Divendres Sant. En consell del gremi es proposà acceptar el nou misteri i s'elegí representants per fer els tràmits i signar el contracte. És significatiu que, acabada la guerra i normalitzada la situació, els perxers ja estaven afiliats al misteri, un senyal evident de la voluntat per recuperar la normalitat i continuar totes les activitats i els compromisos que la guerra havia suspès.

Els problemes per la conservació del misteri i les obligacions amb la confraria són constants al llarg del segle XVIII. Resumim el més destacat per copsar la complexitat de les obligacions contractuals i la importància que tenien per als perxers la confraria externa i el misteri. El 1734, com que no hi havia voluntaris, un mestre proposà el lloguer de portadors i pagà «quatre bastaixos» per dur el misteri. S'havia de mantenir la imatge externa encara que es contractessin persones alienes al gremi. Els perxers sempre havien complert els compromisos, però la devoció anava de baixa i això afectava el misteri, tot i el jurament fet a l'acta de mestria. El 1737, s'elaboraven nous guarniments perquè amb els anys, es desgastaven. Això afegia més despeses. El mateix any, la vídua del mestre March havia guardat tot l'any el misteri a casa seva, «l'hi ha ocupat un cuarto», i demanava una gratificació pel manteniment.¹¹ Era una petició justa i es resolgué donar-

9. AHCB, AV llibres 19 i 24, sobre la Santa Espina, fins a 1751.

10. AHCB, AV llibre 24, i AHPB, notari Llauredó, protocol 38, 1721.

11. AHPB, notari Gomis, protocol 1, 1737.

li tres lliures anuals amb la condició de guarnir, desmuntar i conservar el misteri, però ni la vídua ni el nebot quedaven exempts de les taxes del gremi, encara que ho havia demanat amb insistència. És evident que tothom volia treure un benefici, especialment la reducció de taxes, una petició justificable, per la feina feta.

Els perxers tingueren uns anys d'expansió a mitjans del segle XVIII. En aquella etapa de plenitud, les despeses de la festa i el misteri representaven entre el 20 i el 45 per cent del pressupost, segons els llibres de comptes. Era habitual la disminució o l'augment accelerat de les despeses, no només a causa del misteri, sinó pels plets entre gremis, comissions, ajuts a l'exèrcit i una fiscalitat que provocava la caiguda del percentatge del misteri. El 1744, no hi havia portadors per a la processó, un fet habitual. Es demanava col·laboració d'altres confraries i gremis. El 24 de maig de 1751, es redactaren noves ordinacions entre el gremi i la confraria de la Soledat perquè uns perxers havien demanat renunciar al misteri degut als problemes constants des de les ordinacions de 1723. Un dels punts més conflictius eren les despeses de manteniment. A mitjan segle XVIII es va voler racionalitzar-les, però la taxa del misteri es mantenia per contracte. Encara que la processó i el misteri es consideraven cabdals, alguns treballadors agremiats pretenien eludir llurs obligacions per demostrar que el misteri era més una qüestió oficial del gremi, no dels confreres. Així, en justificaven l'incompliment. Dos mestres van presentar un memorial al vicari general perquè no volien ser portadors. Un acabà complint i l'altre s'hi afegí més tard, tement una sanció.¹²

Les ordinacions es renovaren el 1751 sense problemes, perquè no suposaven cap despesa a la confraria de la Soledat. Constaven de vint articles, en els quals es concretaven les condicions i els càrrecs. L'acord fou total i s'acceptà amb satisfacció. Aquest mateix any, es plantejà la possibilitat de no anar a la processó, degut als impostos i a les despeses de conservació i guarniment. La situació era complicada. No es podien canviar les condicions sense l'autorització de l'altra part, la confraria de la Soledat. Qualsevol decisió unilateral provocaria un plet que els perxers segurament perdrien per incompliment de contracte. S'elegiren dos oficials per presentar un escrit a la confraria de la Soledat amb la resolució presa en consell.

La confraria, però, no era tancada. La seva millora o decadència coincidia amb el mateix procés del gremi. Els perxers demostraven flexibilitat en l'aplicació de les normes i una preocupació per renovar la vida gremial, mitjançant la modificació de les resolucions i la solució dels conflictes. Com que no s'acabava de resoldre l'absentisme a la processó, es proposà que els mestres amb torxa podrien quedar exempts sense pagar per la renúncia i, com a solució, se seguiria l'ordre de llista dels membres inscrits i es penalitzaria l'incompliment. En consell de 1767, es decidí que els jubilats no tenien l'obligació d'anar a la processó de Divendres Sant. Només hi anirien els quatre últims mestres inscrits. Per dificultats econòmiques, cap a 1790 es plantejà, per enèsima vegada, no anar a la processó. En una reunió de 7 de desembre de 1793, es decidí rebaixar els ajuts, reduint substancialment les despeses del misteri. El març de 1795 es decidí no

12. AHPB, notari Gomis, 1749.

anar a la processó de Divendres Sant perquè la guerra contra la França revolucionària provocava moltes despeses i els perxers no les podien pagar, però els majors de la Soledat obligaren el gremi a complir el compromís. El febrer de 1796 la situació s'havia normalitzat.

Mai hi hagué una votació contrària al misteri i la processó, un fet que demostra el relleu que tenia en la vida corporativa. La processó era la manifestació festiva de la confraria religiosa i del gremi, la seva expressió pública pels carrers i places (Pérez Samper, 2002). El fet religiós i la pietat eren essencials per explicar la finitud humana i el desig d'eternitat. Només així es comprèn la importància de les processons i altres celebracions. La relació entre la fe com una opció personal i la seva publicitat dins d'una confraria és evident, així com el prestigi gremial i la relació amb una comunitat religiosa on s'oficialitzava aquest sentiment que marcava tota la vida, des del baptisme, les comunions i la celebració de la festa gremial. També el viàtic als malalts, els sepelis solemnes i les processons de Setmana Santa i Corpus.

Però no tot era devoció. El gener de 1742, el bisbe de la ciutat, Francisco del Castillo i Vintimilla, davant els disturbis ocorreguts a les processons, «movido por su celo pastoral», les volia suprimir, perquè, segons deia, «parece en el modo de proceder, que los más, esperan estas funciones como ocasión la más proporcionada para los divertimentos, conversaciones, deshonestidades y glotonerías». El 1768, el bisbe de Barcelona, Josep Climent, amb ajut de les autoritats, eliminava de les processons tots els elements populars que desvirtuaven el sentit religiós del Corpus (Duran i Sanpere, 1973). El 1770, el ministre Campomanes, per controlar les confraries i posar fi a les despeses que se'n derivaven —era el pretext oficial—, des del Tribunal Suprem dictà una ordre perquè abans d'acabar l'any es fes relació de tots els gremis, germandats i confraries per eliminar-los de Catalunya, argumentant que eren molt nombrosos. Segons l'Audiència i el capità general, els gremis i les confraries s'atribuïen competències impròpies, com «la asistencia y subvención recíproca en las enfermedades, oprimiendo con sus procedimientos a los vasallos legos para cumplimiento» (Carrera Pujal, 1951).

Com que les processons havien de ser una lloança a la monarquia, interessava controlar-les. El problema era polític i també econòmic. Les autoritats volien perseguir les confraries, donaven per descomptat que podien ser una rèmor, però, d'altra banda, els establiments de beneficència tenien una recaptació molt forta provinent de les confraries, uns quaranta mil rals, de manera que no se les podia eliminar. El 29 d'agost de 1771, el comte d'Aranda aconseguia la supressió d'algunes confraries per una reial ordre el contingut de la qual afectava només les petites confraries que no suposaven cap benefici. Es dictaren normes d'extinció que els perxers no van aplicar. Es mantenien les confraries aprovades per ambdues jurisdiccions —civil i eclesiàstica—, però amb noves ordenacions aprovades pel Consejo de Castilla (Rumeu de Armas, 1944). Es donava un termini per obtenir autorització reial. Aquest dictamen fou aprovat el 17 de maig de 1784, amb una reial resolució.

Conclusions

Convenia analitzar alguns aspectes de les confraries perquè no es tracta només d'una pràctica de pietat, festiva o folklòrica, sinó d'una organització arrelada en la societat, molt vinculada al centenar de gremis de Barcelona, en la qual s'unien els objectius professionals, les devocions i els ajuts assistencials i també es volia demostrar públicament una solvència social i econòmica, a més de la participació en les celebracions, festes i processons de la ciutat. Només es pot entendre en un context de celebracions de gairebé tot i dins una relació estreta, molt concreta i normativa, entre els poders públics, les confraries i els gremis. No podem oblidar el caràcter normatiu que li donava consistència i concretava en l'àmbit intern i públicament una manifestació religiosa i professional que enfortia la imatge pública de les confraries i dels gremis davant els altres gremis i de la ciutat.

Hem assenyalat a l'inici que el caràcter de les confraries des de l'edat mitjana començava amb la devoció als sants o a la Verge Maria, però que, posteriorment, els gremis i oficis s'havien unit a una confraria religiosa o havien creat una confraria pròpia per devoció dels treballadors agremiats i dels familiars, per tenir cura dels malalts i desvalguts del gremi i per mantenir-ne la imatge pública. D'això deduïm que, tot i que els gremis tendien a una exclusivitat en totes llurs activitats, amb el pas dels anys la norma es flexibilitzà i se'n pogué formar part per motius pietosos a més dels professionals.

Així, les confraries complien una funció assistencial i devota, encara que, pel nombre excessiu, les despeses i la barreja d'elements pagans, necessitaven una reforma. A més de complir els objectius assistencials, les confraries suposaven una font d'ingressos molt important i l'Estat aprofitava llur organització per fiscalitzar la població. Les confraries actuaven com un element de cohesió amb les manifestacions de pietat, la devoció a un sant patró i l'assistència als malalts i desvalguts. Complien una funció d'estabilitat social. Agrupaven els devots i s'encarregaven de solucionar els problemes religiosos i assistencials dels treballadors agremiats i dels pobres i malalts.

Encara que al segle XVIII es fiscalitzà llur trajectòria, exercien un control social i permetien aplegar la població al voltant d'una església o convent. Mantenien la imatge de llurs afiliats i devots, eren també la manifestació pública d'una pietat, amb elements profans mantinguts per la tradició, i potenciaven una identitat gremial i devota a la ciutat de Barcelona. Tot i l'origen medieval, el rol social era evident, perquè canalitzaven les inquietuds religioses i assistencials d'una bona part de la població, especialment a ciutat, en uns moments en els quals l'Administració encara no s'havia plantejat una assistència generalitzada per a tots els ciutadans ni hi comptava amb els recursos adequats.

Era evident que l'objectiu de la persecució de les confraries passava pel control de l'Estat, un Estat cada cop més intervencionista, que volia fiscalitzar la vida pública. També hi havia, en el centre del problema, el conflicte entre la jurisdicció civil i l'eclesiàstica, el control de les confraries per part dels bisbes i les parròquies i la seva adscripció a convents i monestirs de diferents ordes religiosos, que no estaven sotmesos a l'autoritat del bisbe, un fet que provocà més d'un

conflicte. A més, es pretenia reduir el fet religiós i llur influència social, tenint en compte la pugna dels governants davant la posició de cert monopoli de l'Església als àmbits moral i educatiu per part d'alguns ordes religiosos amb molta influència a la societat. Per això, l'Estat pressionava les associacions amb impostos que sovint les ofegaven, perquè no els podien satisfer. Així, l'Estat, veient que una de les principals sangoneres venia de les institucions religioses, decidí acabar-ho tot d'una vegada, retallà i pressionà encara més llur precària situació econòmica.

La confraria gremial reflectia una pietat oficial i la defensa d'una imatge pública. Degut a això, els compromisos adquirits amb una confraria externa, les despeses per complir els contractes signats i donar publicitat a una devoció i el manteniment del misteri per anar a les processons i celebracions de la ciutat van suposar una organització i una administració doblada dels gremis, que tenien aquesta obligació-devoció com una prioritat i dedicaven una part important del pressupost als ajuts dels seus membres per donar compliment a aquests compromisos.

La confraria gremial dels perxers, tant l'originària i assistencial com la devota i externa, ens demostra una organització acurada i la concreció de la vida social i econòmica. També reflecteix la importància normativa i el convenciment i l'obligació del compliment estricte dels compromisos adquirits per contracte, un fet rellevant per plantejar que no es tractava d'una manifestació marginal i minoritària, sinó d'un element essencial dins la societat i els gremis a la Catalunya moderna, amb les seves limitacions estructurals i econòmiques i amb una manca d'actualització dels objectius quan algunes associacions i confraries no van saber renovar-se segons les noves lleis o no tenien la capacitat econòmica i normativa per fer-ho. Per això van desaparèixer.

Tot i les limitacions estructurals i la persistència de certes manifestacions de tipisme, les confraries complien una funció social i assistencial, a més de canalitzar les inquietuds religioses i les mancances materials de gran part de la població. S'avançaren a les mesures socials i assistencials del mutualisme de finals del segle XVIII i principis del XIX, mesures posteriors que els estats aplicaren amb l'objectiu d'eliminar la pobresa i millorar les condicions de vida, un fet que les confraries i els gremis ja tenien previst. Els podem considerar capdavaners en aquestes polítiques socials, tot i que els gremis i les confraries ho aplicaven amb un sentit de caritat i ajut, amb un fons moral, i els estats ho feien per una obligació i per assegurar la cohesió de la societat, una solució essencial per mantenir l'estabilitat. Per tot això, l'Estat no les podia eliminar totalment, perquè, tot i el perill de perdre una part del control, les necessitava. No hem d'oblidar el caràcter normatiu de l'organització gremial, traspassat a les confraries amb les quals tenien una relació contractual. Era una salvaguarda per mantenir el control i, també, la immobilitat.

Bibliografia

- AMAT I CORTADA, R., BARÓ DE MALDÀ (1987). *Costums i tradicions religiosos de Barcelona. Calaix de sastre*. Barcelona: Arxiu Diocesà de Barcelona.
- ARIAS DE SAAVEDRA ALÍAS, I., LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M. L. (2000). «Las cofradías y su dimensión social en la España del Antiguo Régimen». *Cuadernos de Historia Moderna*, 25, 189-232.

- ARIAS DE SAAVEDRA ALÍAS, I., LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M. L. (2002). *La represión de la religiosidad popular. Crítica y acción contra las cofradías en la España del siglo XVIII*. Granada: Universidad de Granada.
- ARRANZ, M. (1979). *Los profesionales de la construcción en la Barcelona del siglo XVIII*. Tesis de doctorat. Barcelona: Universitat de Barcelona.
- (1991). *Mestres d'obres i fusters. La construcció a Barcelona en el segle XVIII*. Barcelona: Col·legi d'Aparelladors i Arquitectes Tècnics de Barcelona.
- (2001). *La menestralia de Barcelona al segle XVIII. Els gremis de la construcció*. Barcelona: Proa.
- BETRÁN, J. L. (2002). «Violencia y marginación en la Cataluña de la época moderna (siglos XVI y XVII)». *Estudis. Revista d'Història Moderna*, 28, 7-42.
- CARRERA PUJAL, J. (1951). *La Barcelona del segle XVIII*. Barcelona: Bosch editorial.
- DÍEZ RODRÍGUEZ, F. (2008). «Trabajo, pobreza y beneficencia en torno a las Memorias sobre el pauperismo de Alexis de Tocqueville». *Historia y Política*, 19, 201-230.
- DURAN I SANPERE, A. (1973). *Barcelona i la seva història*, vol. II: *La societat i l'organització del treball*. Barcelona: Curial.
- FERRO, V. (1999). *El Dret Públic Català*. Vic: Eumo.
- FLORENSA, N. (1998). «La pobresa i l'ociositat a Europa: política social i aplicació a les ordenances barcelonines del segle XVII i a l'obra de Gaspar Sala». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 18-I, 201-213.
- GARCÍA CÁRCCEL, R. (1985). *Historia de Cataluña, siglos XVI y XVII. Los caracteres originales de la historia de Cataluña*. Barcelona: Ariel.
- GUIMERÀ RAVINA, C. (1984). «Les associacions religioses de laïcs a la Barcelona de la segona meitat del segle XVIII». *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*. Barcelona: Universitat de Barcelona, vol. 2, 501-506.
- KAMEN, H. (1981). *La España de Carlos II*. Barcelona: Editorial Crítica.
- LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M. L. (2002). «Debate y reacción a las reformas ilustradas: maniobras legales de las cofradías a finales del siglo XVIII». *Chronica Nova*, 29, 179-216.
- LÓPEZ-GUADALUPE MUÑOZ, M. L.; ARIAS DE SAAVEDRA ALÍAS, I. (1996). «La política ilustrada ante la religiosidad popular: Intendentes y cofradías en el reinado de Carlos III». A: FERNÁNDEZ ALBADALEJO, P., MARTÍNEZ MILLÁN, J., PINTO CRESPO, V. (coords.). *Política, religión e inquisición en la España moderna. Homenaje a Joaquín Pérez Villanueva*, Madrid: Universidad Autónoma de Madrid, 85-105.
- (2000). «El conde de Aranda ante la religiosidad popular. Releyendo el informe sobre cofradías de 1773». A: SERRANO MARTÍN, E., SARASA SÁNCHEZ, E., FERRER BENIMELI, J. A. (coords.). *El Conde de Aranda y su tiempo*. Saragossa: Institución Fernando el Católico, vol. 2, 631-646.
- MERCADER RIBA, J. (1985). *Felip V i Catalunya*. Barcelona: Edicions 62, 2a ed.
- MOLAS RIBALTA, P. (1970). *Los gremios barceloneses del siglo XVIII*. Madrid: CECA.
- PALLÀS, J. (2014). *El gremi dels Perxers. Un exemple de cohesió i d'integració a la Barcelona moderna (Segles XVI, XVII i XVIII)*. Tesis de doctorat. Barcelona: Universitat Abat Oliba CEU.
- (2015). «El treball de les dones, entre la legalitat i la conveniència (segles XVII i XVIII)». *Pedralbes. Revista d'Història Moderna*, 35, 157-189.
- PARDO PARDO, F. (1989). «Pan bendito y "caridás" en los rituales religioso-populares del campo de Requena-Utiel». A: ÁLVAREZ SANTALÓ, C. et al. (coords.). *La religiosidad popular*. Barcelona: Antròpos, vol. 2, 563-584.
- PÉREZ SAMPER, M. A. (coord.) (2002). *La vida quotidiana a través dels segles*. Barcelona: Pòrtic.

- RUMEU DE ARMAS, A. (1944). *La Previsión Social en España*. Madrid: Editorial Revista de Derecho Privado.
- SABORIT BADENES, P. (2003). «Aspectos de la evolución de la religiosidad popular en el País Valenciano en época moderna». A: Álvarez SANTALÓ, C. *et al.* (coords.). *La religiosidad popular*. Barcelona: Anthropos, vol. 2, 425-440.
- TORRES, X. (2017). «Les confraries devocionals a la Barcelona moderna: balanç, comparacions, perspectives». *Barcelona. Quaderns d'història*, 24, 113-125.
- TOWNSEND, J. (1988). *Viaje por España en la época de Carlos III (1786-1787)*. Madrid: Turner.
- VENTURI, F. (1969). *Il Settecento Riformatore*. Torí: Einaudi, 2a ed.

Nota sobre els fons d'arxiu

La documentació referent al gremi de perxers de Barcelona de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona prové del fons privat de l'Arxiu Villaronga, que era propietat del Sr. Leandre Villaronga i del seu pare, el Sr. Emili Villaronga, empresari tèxtil, galoner i passamaner. Des del 2012, per un contracte de cessió, està ubicat a l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona (AHCB), tot i que les signatures per citar els documents poden haver variat. En tot cas, la major part de la documentació citada a l'article prové de:

- Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, 3-328/5D98 (documents del gremi de perxers).
- Arxiu Històric de Protocols Notarials de Barcelona, especialment els fons del notari Llauradó (1682-1730) i del notari Jeroni Gomis (1737-1749).

